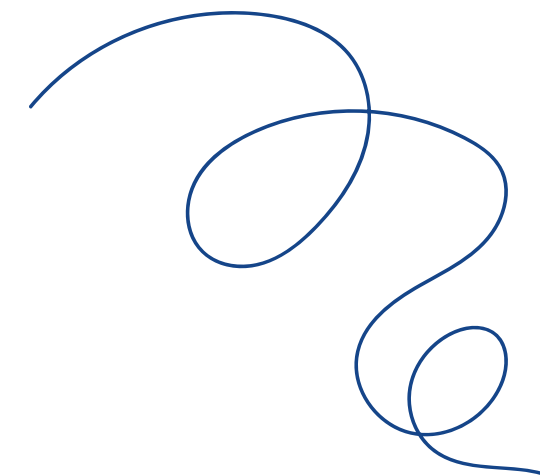

Nodibinājuma "Fonds "Tavs Atbalsts"" un Lietuvas
Lietišķās antropoloģijas organizācijas "Anthropos" projekta

"Without restrictions"

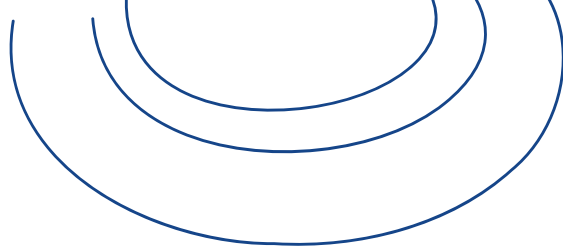

STEREOTIPI LABĀS PRAKSES PIEMĒRI REKOMENDĀCIJAS

Projektā jaunieši ar kustību traucējumiem līdzdarbojās antropoloģiskā pētījumā, izmantojot fotobalss metodi. Tā mērķis bija uzzināt, kā Latvijā un Lietuvā jūtas jaunieši ar kustību traucējumiem, kādas patiesībā ir viņu vajadzības, un apzināt stereotipus, kas kavē jauniešu iekļaušanu sabiedrībā.

Stereotipi

Jaunietis ar kustību traucējumiem ir neaktīvs un neieinteresēts

Jauniešu ar kustību traucējumiem iesaiste bieži tiek kavēta nevis intereses vai motivācijas trūkuma dēļ, bet gan nepietiekamas piekļūstamības un atbalstošas vides trūkuma dēļ. Infrastruktūra, kas nav pielāgota, un negatīva sabiedrības attieksme var radīt sajūtu, ka viņi tiek izstumti, pat ja viņiem ir vēlme piedalīties sabiedriskās aktivitātēs.

Pieņēmumi par ierobežotām interesēm un vajadzībām

Mēs piedāvājam, ka iespēja iekļūt tualetēs un tās izmantot, piekļūt noteiktām vietām un netraucēti pārvietoties no vienas vietas uz otru būtu jāuzskata tikai par atskaites punktu, proti, izdzīvošanu. Bet "dzīvot" nozīmē cilvēka cienīgu dzīvi, tādu, kurā cilvēks spēj apmierināt savas vajadzības – kultūras, sociālās, ekonomiskās – un jūtas kā daļa no sociālā tīkla un spēj sniegt ieguldījumu tajā.

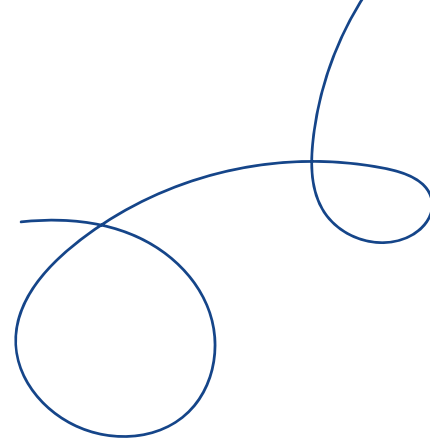
Līdzpētniece: "Cilvēki bieži aizmirst, ka arī mums gribas priecāties. Nav tā, ka mēs ejam tikai uz slimnīcu pie ārsta un tad ejam mājās, un darām nezin ko – sēžam, blenžam griestos."

Invaliditāte kā nepārvarams šķērslis, nevis nepiemērotas vides rezultāts

Invaliditāte pati par sevi nav nepārvarams šķērslis – galvenais izaicinājums bieži ir nepielāgota vide. Jaunieši ar kustību traucējumiem spēj un vēlas piedalīties sabiedriskajā dzīvē, taču nepilnīga piekļuve transportam, pasākumu vietām un pakalpojumiem ierobežo iespējas un spontanitāti, kas citiem jauniešiem ir pašsaprotama.

Līdzpētniece: "[..] ne tikai izdzīvot, bet arī dzīvot kā cilvēkiem ar invaliditāti. Ir svarīgi runāt ne tikai par rampām un visu to, jā, tas, protams, ir svarīgi, bet svarīgi arī runāt par koncertiem, šūpolēm, amerikāņu kalniņiem, es nezinu, kaut ko, kas sagādā prieku, ne tikai ikdienas lietas."

Stereotipi

Stereotipu iemiesotība un pieņemšana

Piedzīvotā sabiedrības attieksme un diskriminācija jauniešiem liek justies skumji un atstumtiem un negatīvi ietekmē viņu pašcieņu. Stereotipi, ar kuriem viņi saskaras, reti tiek atklāti apspriesti – jaunieši par tiem runā netieši, fokusējoties uz vides nepieklūstamību. Jaunieši atturas no atklātas kritikas par vidi – fiziskās vides trūkumi tiek uztverti kā problemātiski, bet savā ziņā neizbēgami. Tas neļauj līdzpētniekiem nostāties pret pašreizējo situāciju un ļauj saglabāt *status quo*.

Invaliditāte ≠ patstāvība

Ēkas pieklūstamība nozīmē arī labāku piekļuvi pakalpojumiem, kas jauniešiem ar kustību traucējumiem ir vajadzīgi vai ko viņi vēlas saņemt. Tas rada neatkarības izjūtu. Neatkarība var nozīmēt gan izjūtu, kas rodas no iespējas fiziski piekļūt ēkai ar palīgu vai bez tā, gan arī izjūtu, izmantojot ēkā sniegtos pakalpojumus, piemēram, izglītību, brīvā laika pavadīšanas iespējas, finansiālo pratību utt.

Darba vides nepieejamība

Jaunieši saskaras ne tikai ar darba vietas fiziskās vides nepieklūstamību, bet arī diskrimināciju invaliditātes dēļ. Arī augstākās izglītības iegūšana negarantē nodarbinātību diskriminējošu prakšu dēļ darba intervijās.

Līdzpētniece: "Es gandrīz vai tieši tiku vainota tajā, ka pirms klātienē darba intervijas nebiju pateikusi par savu invaliditāti, lai arī mana invaliditāte nekādā veidā neietekmē manas spējas pildīt šī darba uzdevumus. Un mani sāka aicināt uz kaut dažām intervijām pēc tam, kad no sava CV izņēmu informāciju par savu invaliditāti."

Labās prakses piemēri

Vides piekļūstamība

Augstās augu dobes, kas piekļūstamas cilvēkiem ratiņkrēslos

Viena no projekta "Bez ierobežojumiem" līdzpētniecēm, kura izmanto ratiņkrēslu, sacīja, ka, lai gan viņa ir uzaugusi ciematā, vietā, kas parasti saistās ar cilvēkiem, kas strādā savos dārzos, viņai nekad nav bijusi iespēja vai pat ideja kaut ko stādīt un rūpēties par to. Viņa nezināja, ka tas viņai ir iespējams.

Foto: Laine Aleksandra Dovkante

Pētījums: https://news.tavsatbalsts.lv/wp-content/uploads/2025/06/Petijuma_zinojums_Bez_ierobezojumiem.pdf

Valmieras teātris

Vietas skatītājiem ratiņkrēslos un to pavadoņiem, lifts ar audio paziņojumiem, indukcijas cilpa, atļauti suņi-pavadoņi u.c. piekļūstamības risinājumi.

Vairāk informācijas: <https://valmierasteatris.lv/pieklustamiba/>

Sarunu festivāla LAMPA vides piekļūstamības karte

Festivāla tīmekļa vietnē tiek publicēta informācija par piekļūstamību festivāla teritorijā, kas palīdz sagatavoties un baudīt festivāla apmeklējumu cilvēkiem ar dzirdes, redzes un kustību traucējumiem.

Avots:

<https://festivalslamp.lv/lv/pieklustamiba>

Labās prakses piemēri

Invalidu un viņu draugu apvienības "APEIRONS" veiktais pētījums sadarbībā ar sociālo antropoloģi Aivitu Putniņu

Pētījumā secināts, ka ne tikai sabiedrībā esošās stigmas dēļ, bet arī ierobežotas neatkarības un nepieejamas vides dēļ, jauniešiem ar invaliditāti Latvijā ir ierobežotas iespējas socializēties ar vienaudžiem un sabiedrību kopumā.

Pētījums: <https://www.apeirons.lv/apeirons-pauz-bazas-par-to-ka-latvija-jauniesi-ar-invaliditati-paklauti-augstam-atstumtibas-riskam-2/>

Sociālais pakalpojums "badijs"

Pilotprojekta mērķis ir veidot cieņpilnas, līdzvērtīgas attiecības ar vienaudžiem ar invaliditāti. "Badijs" nav asistents vai mentors, bet gan draugs, sarunu biedrs un atbalsts jauniešiem ar invaliditāti, kas palīdz iekļauties sabiedrībā.

Vairāk par pakalpojumu: <https://www.apeirons.lv/apeirons-aicina-jauniesus-un-jaunatnes-darbiniekus-pieteikties-jauna-sociala-pakalpojuma-badijs-pilotesana-un-klut-par-lidzgaitnieku-jauniesiem-ar-invaliditati/>

Klātienē nozīme pētījumu veikšanā

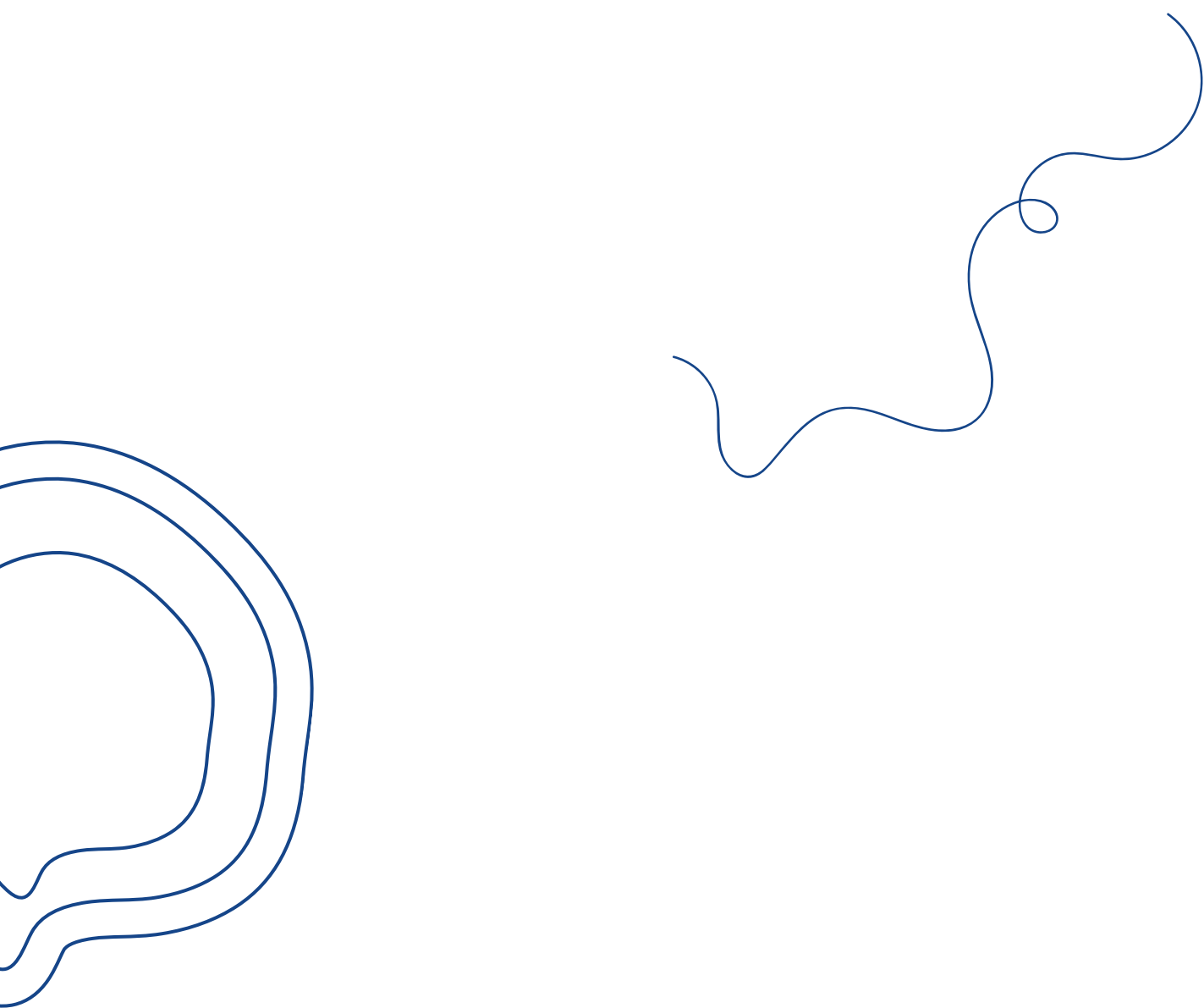
Klātienē iespējams veidot personiskāku kontaktu – uzmanīgāk pievērsties pētījuma dalībnieku teiktajam, pavadīt kopā brīvo laiku pirms vai pēc darba stundām, apdomāt pārrunāto un to papildināt pēc darba stundām, un veidot relaksētāku gaisotni. Kā arī iespējams izzināt jauniešu vajadzības reālās situācijās – laicīgāk pamanīt, kad darbs kļuvis pārāk nogurdinošs, piedalīties praktisku problēmu konstatēšanā un risinājuma meklēšanā.

Jauniešu spēju stiprināšana

Iesaiste visos pētījuma posmos
Spēju atpazīšana un veicināšana
Mērķgrupas specifika

Ieteikumi

1. Nodrošināt tiešākus veidus, kā jauniešiem ar kustību traucējumiem piedalīties pakalpojumu un infrastruktūras plānošanas, izstrādes un īstenošanas posmos, izmantojot darba grupas, fokusgrupu diskusijas un citus jauniešiem saistošus pasākumus.
2. Uzlabot uz jauniešiem orientētu pasākumu un objektu piekļūstamību vietējā, pašvaldību līmenī, nodrošinot, ka izbūvētā infrastruktūra tiek uzturēta un savlaicīgi remontēta.
3. Atvieglot sabiedriskā transporta, tostarp starptautiskās satiksmes, piekļūstamību, lai uzlabotu jauniešu mobilitāti.
4. Uzlabot informācijas pieejamību tiešsaistē, nosakot skaidras vadlīnijas par to, kāda informācija ir jāsniedz apmeklējamo teritoriju (piemēram, iestāžu, objektu) un pakalpojumu tīmekļa vietnēs, tostarp informāciju par piekļūstamību, piemēram, kartes.
5. Piekļūstamības risinājumu atbilstību vērtēt cilvēkiem ar invaliditāti vai profesionāļiem, kuri ir apmācīti novērtēt objektu reālo piekļūstamību.
6. Piemērot universālā dizaina principus, nodrošinot ēku un vietu piekļūstamību, lai apmierinātu jauniešu sociālās, kultūras, ekonomiskās vajadzības un vēlmi piedalīties.
7. Sniegt detalizētu informāciju par piekļūstamību fiziskajā vidē, piemēram, ar plakātiem vai norādēm, kurās aprakstīts, kā iespējams iekļūt ēkā, ja ir kustību traucējumi.

Līdzfinansē Eiropas Savienība. Šī publikācija atspoguļo vienīgi autora uzskatus, un ne obligāti Eiropas Savienības vai Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras viedokli, kuras nav atbildīgas par tajā ietvertās informācijas jebkādu izmantošanu. Ne Eiropas Savienību, ne Jaunatnes starptautisko programmu aģentūru nevar saukt pie atbildības par to.

2025